

ABDULLA QODIRIYNING “O‘TKAN KUNLAR” ASARIDAGI REALIYALAR VA ULARNING BADIY AHAMIYATI

Husniddinova Ozoda va G‘ulomova Shahzoda

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani asosida realiyalar tahlil qilinadi. Realialar — badiiy matnda haqiqiy hayotdan olingan madaniy, ijtimoiy, tarixiy va kundalik hayot elementlari bo‘lib, o‘quvchiga o‘sha davr hayotini his qilish imkonini beradi. Maqolada realialarning badiiy ahamiyati, ularning jamiyat va madaniyatni aks ettirishdagi roli keng yoritilgan.

Kalit so‘zlar: O‘tkan kunlar, realiya, madaniyat, tarix, badiiy asar, Abdulla Qodiriy, kundalik hayot, uy-ro‘zg‘or, kiyim-kechak, milliy urf-odat

Kirish

Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani o‘zbek adabiyotining eng muhim asarlaridan biri bo‘lib, XIX asr oxiri va XX asr boshidagi jamiyat hayotini yoritadi. Asar orqali o‘quvchi o‘sha davrning ijtimoiy, madaniy va kundalik hayotini tasavvur qilishi mumkin.

Badiiy matnda voqealar va qahramonlarning hayoti orqali o‘sha davr odatlari, kiyim-kechak, uy-ro‘zg‘or, milliy urf-odat va ijtimoiy munosabatlar ochib beriladi. Realialar matnga haqiqiylik bag‘ishlab, voqealarning tarixiy va madaniy kontekstini o‘quvchiga yetkazadi. Shu sababli “O‘tkan kunlar” asarida realialarni tahlil qilish muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

Realiya tushunchasi va tahlili

Adabiyotshunoslikda realiya — badiiy matnda haqiqiy hayotdan olingan predmetlar, kiyim-kechak, uy-ro‘zg‘or buyumlari, milliy urf-odatlar va ijtimoiy yoki tarixiy elementlardir. Realialar asarda nafaqat badiiy bezak sifatida ishlatiladi, balki o‘quvchiga voqealarning tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstini tushunishga yordam beradi.

“O‘tkan kunlar” asarida realialar qahramonlarning kundalik hayoti, yashash sharoiti va ijtimoiy mavqesini ochib beradi. Quyida asardagi eng muhim 30 realiya va ularning badiiy ahamiyati keltiriladi:

Asardagi eng muhim 30 realiya va ularning tahlili

Asardagi roli va badiiy ahamiyati

Realiya

1.Qozon

Osh pishirish, mehmondo‘stlik, uy tartibi

2.Gazmol

Bayram sovgʻasi, oilaviy aloqalar, mehmondoʻstlik

3. Atlas

Milliy kiyim, boylik darajasi, ijtimoiy mavqe

4. Koʻrpa

Uy farovonligi, mehmondoʻstlik, rang-barang naqshlar orqali madaniyat

5. Yostiq

Uy ichidagi qulaylik va mehmondoʻstlikni ifodalaydi

6. Poʻstin

Qishki kiyim, yashash sharoiti, oʻsha davr iqlimi

7. Kamar

Belga taqiladigan bezak, ijtimoiy mavqe

8. Kimxob toʻn

Kundalik kiyim, yashash sharoiti

9. Shapka

Bosh kiyim, ijtimoiy mavqe va oilaviy holat

10. Kavush

Erkaklar bosh kiyimi, madaniyat va urf-odatlar

11. Miltiq

Mudofaa va xavfsizlik, qahramonlarning himoyasi

12. Zambarak

Mudofaa vositasi, xavf-xatarni aks ettiradi

13. Choynak

Mehmondoʻstlik va uy tartibini koʻrsatadi

14. Dasturxan

Uy tartibi va milliy anʼanalarni ochib beradi

15. Idish-tovoq

Kundalik uy-roʻzgʻor, mehmonlarni kutish

16. Mebel

Uy farovonligi va ijtimoiy mavqe belgisi

17. Sovgʻa

Bayram anʼanalari, ijtimoiy aloqalar

18. Toʻy marosimi

Milliy urf-odatlar, ijtimoiy oʻzaro munosabatlar

19. Oilaviy majlis

Jamiyat va oila tizimi, ijtimoiy qoidalar

20. Bogʻ

Tabiat tasviri, farovonlik, estetik boylik

21. Hovuz

Uy sharoiti va tabiat bilan uyg'unlik

22.Daraxtlar

Manzara tasviri, asar atmosferasi

23.Ot

Transport vositasi, ijtimoiy mavqe belgisi

24.Eshak

Qishloq hayoti va ish vositasi

25.Qoramol

Mol-mulk va boylik belgisi

26.Chiroq

Uy va oilaning farovonligi, yorug'lik tasviri

27.Sham

Bayram va diniy marosimlarda ishlatiladi

28.Kitob / hujjat

Ma'rifat, bilim va tarixiy kontekst

29.Qo'l soati

Vaqtni belgilash, mavqe belgisi

30.Qalam / ruchka

Ma'rifat, madaniyat va ta'lim tasviri

Realialarni matn kontekstida tahlil qilish

“O'tkan kunlar” asarida realiyalar yordamida qahramonlarning yashash tarzi, ijtimoiy mavqe va milliy urf-odatlar ochib beriladi. Masalan:

Atlas va gazmol orqali qahramonlarning bayram va kiyim madaniyati, shuningdek ijtimoiy mavqei ko'rsatiladi.

Miltiq va zambarak o'sha davr xavf-xatarini, qahramonlarning mudofaa choralari va jasoratini ifodalaydi.

Ko'rpa, yostiq va mebel uy farovonligi va mehmondo'stlikni jonli aks ettiradi.

Choynak va dasturxon mehmondo'stlik marosimlarini, milliy an'analarni o'quvchiga yetkazadi.

Ot va eshak qishloq hayoti va transportni, shuningdek qahramonlarning ijtimoiy mavqeini ifodalaydi.

Shu tarzda, har bir realiya asar voqealarini boyitib, tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstni ochadi.

Xulosa

“O'tkan kunlar” asaridagi realiyalar badiiy bezak sifatida emas, balki tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstni ochish vositasi sifatida ishlatiladi. Shu orqali Abdulla Qodiriy o'quvchiga o'sha davr jamiyatining kundalik hayoti, madaniyati va urf-odatlarini yetkazadi.

Realiyalar yordamida matn o'quvchiga yanada jonli va haqiqatga yaqin bo'lib ko'rinadi, voqealarni boyitadi, shuningdek tarixiy va badiiy haqiqatni uyg'unlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Qodiriy, A. (2000). O'tkan kunlar. Toshkent: Sharq.

Badiiy.uz. "O'tkan kunlar asari tahlili." <https://badiiy.uz/post/otkan-kunlar>

Ijod Press. "O'tkan kunlar matni va realiyalar." <https://ijodpress.uz/otkan-kunlar>

Karimov, O. (2018). O'zbek adabiyotshunosligi va realiyalar. Toshkent: Fan.

<https://academicsbook.com/index.php/konferensiya/article/view/1837>